

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Rakennerahasto-ohjelman arvioinnin väliraportti 2

Toimeksiantaja: TEM

Ajankohta: 31.5.2018

Tuloksia toimintaympäristön ristiaallokossa - Kooste

**Kestävää kasvua ja työtä -
rakennerahasto-ohjelman
yleisestä tuloksellisuustarkastelusta**

Elina Auri, MDI
Benjamin Heikkinen, MDI
Timo Hirvonen, Spatia
Petri Kahila, Spatia
Juho Nyman, MDI
Sari Pitkänen, Kuntoutussäätiö
Tommi Ranta, MDI
Keimo Sillanpää, TK-Eval
Tommi Ålander, TK-Eval

SAATTEEKSI

Käsissäsi on kooste rakennerahasto-ohjelman tuloksellisuuden arviointiraportista. Nykyistä rakennerahasto-ohjelmaa toteutetaan Suomessa vuosina 2014 – 2023. Ohjelmaa toteutetaan hankkeiden avulla, joille maakuntien liitot, ELY-keskukset, Business Finland ja Sosiaali- ja terveysministeriö myöntävät rahoitusta. EU-lainsäädäntö edellyttää myös Suomea arvioimaan, miten tuloksekkaasti EU:n rakennerahastoista Suomeen saatuja varoja on käytetty. Raportti keskittyy ennen kaikkea hankkeiden tulosten arvioimiseen indikaattorien näkökulmasta. Indikaattorit ovat hankkeiden määrällisiä, numeroina ilmaistavia tuloksia.

Työ- ja elinkeinoministeriön Alueet ja kasvupalvelut -osasto on kilpailuttanut ohjelman arvioinnin vuonna 2016. Arvioinnin toteuttavat MDI Public Oy (vastaava arvioija), Kuntoutussäätiö, Spatia ja TK-Eval. Koosteen teksti on arvioijan tuottamaa lukuun ottamatta saatetta ja joitakin tilaajan lisäämiä käsitteiden määritelmiä. Arvioija on hyväksynyt lisäykset. Koosteeseen on poimittu raportin alku ja loppu: hanke-esimerkkien jälkeen johdanto aloittaa ja johtopäätökset lopettavat. Löydät arviointiraportin kokonaisuudessaan sivuilta www.rakennerahastot.fi/arviointi. Raportin antia on helpompi omaksua lukemalla sitä teema kerrallaan.

Raportti on yksi osa neljän raportin ketjua, jotka muodostavat raporttikokonaisuuden. Tuloksellisuuden arvioinnin väliraportti, johon tämä kooste perustuu, on järjestyksessä toinen. Ensimmäinen väliraportti selvitti, miten tehokkaasti rakennerahastovaroja jakava hallinto toimii ja myös, mikä osuus hallinnolla on hyvien hankkeiden aikaansaamisessa. Kolmas väliraportti ilmestyy vuodenvaihteessa 2018-2019. Siinä pureudutaan syvemmin niin sanottuihin vaikutusketjuihin sekä siihen, mikä on ollut EU:n maksaman tuen lisäarvo. Loppuraportti kertoo teemoittaisen, kokoavan analyysin ohjelman onnistumisista sekä mitä opittavaa on ohjelman toteutuksesta. Loppuraportti ilmestyy kesällä 2019.

Suomi saa rakennerahasto-ohjelmaa varten EU:lta noin 1,3 miljardia euroa. Sitä vastaan Suomen on laitettava kansallista vastinrahaa valtion budjetista saman verran. Käytössä on tämän johdosta kaiken kaikkiaan noin 2,6 miljardia euroa vuosien 2014 ja 2023 välillä. Käytetty on viime vuoden 2017 loppuun mennessä noin 600 miljoonaa euroa. Käsillä olevat tulokset on siten aikaansaatu tällä summalla. Hankkeita oli vuoden 2017 loppuun mennessä käynnistynyt yli 4 600 kpl.

Toivomme hyviä lukuhetkiä kaikkien niiden teemojen parissa, joihin EU:sta saatavia rakennerahastovaroja käytetään Suomessa! Rakennerahasto -ohjelman toteutuksen kuulumisia löydät edellä mainitun sivuston lisäksi myös Twitteristä ja Facebookista rakennerahastojen käyttäjätileiltä.

Työ- ja elinkeinoministeriö
Alueet ja kasvupalvelut -osasto
Koheesiopolitiikka- ja rakennerahastoryhmä
www.rakennerahastot.fi
Facebook: rakennerahastot.fi
Twitter: @rakennerahastot

Miten EU tukee uuden liiketoiminnan luomista?

Esimerkkihankkeen nimi: Saimaa Start Up

Hankkeen toteuttaja: Savonlinnan Hankekehitys Oy

Hankkeen kesto: 1.6.2015-21.7.2017

Rahoitus: Julkinen ja yksityinen rahoitus yhteensä 298 236 € (EU 178 941 €, kunta 103 295 €, yksityinen 16 000€)

Hankkeen tarve ja tavoitteet: Saimaa Start Up -hanke on vastannut seudulla olevaan kohtaanto-ongelmaan. Savonlinnan vahvuutena on monipuolinen ammatillinen koulutustarjonta ja hyvät verkostoyhteydet ympäröivien kaupunkien yliopistoihin ja ammattikorkeakouluihin. Seudulla on osaamista, mutta uutta liiketoimintaa ja sen myötä uusia työpaikkoja ei synny siinä määrin kuin olisi tarpeen. Uusia yrityksiä Savonlinnan talousalueella syntyi Uusyrityskeskukseen kättilöimänä vuonna 2014 vajaat 100 kpl. Suurin osa yrityksistä on yhden henkilön yrityksiä.

Saimaa Start Up -hankkeen tavoitteena oli muuttaa innovaatiot liiketoiminnaksi aktivoimalla ja valmentamalla seudun yrittäjiä ja yrittäjiksi aikovia. Hankkeen tavoitteena oli luoda Itä-Suomeen Saimaa Start Up -toimintamalli, joka on yrittämistä aktivoivaa ja joka antaa työkaluja liiketoiminnan luomiseen, kehittämiseen tai kansainvälistymiseen. Saimaa Start Up on kehitysalusta, jossa on haettu innovaatioita ja liikeideoita sekä kehitetty niitä eteenpäin yhdessä kansainvälisten osaajien, mentoreiden ja investoijien kanssa. Hanke on tarjonnut osallistujille yrittäjyyden kehityspalveluita ja työkaluja, yritysneuvontaa sekä asiantuntijaverkostoja.

Hankkeen toimet: Hankkeen kaikki toimet tehtiin englanniksi. Hankkeeseen osallistujat joutuivat pois omalta mukavuusalueeltaan, joka toisaalta pakotti osallistujat paneutumaan hankkeessa mukanaoloon enemmän, mutta toisaalta saattoi karkottaa pois joitakin osallistujia. Hankkeen aikana on järjestetty työpajoja ja koulutuksia sekä valittujen liikeideoiden jatkokehittelyä. Hankkeessa mukana olleiden välille muodostui hyvä yhteishenki, mikä omalta osaltaan selittää hankkeen onnistumisia. Onnistumista selittää myös hankkeen aikana luodut kansainväliset verkostot, jotka auttoivat mukana olevia yrityksiä ajattelemaan ja toimimaan globaalimmin.

Hankkeen tuloksellisuus: Hanke on tuotosindikaattoreiden (eli hankkeen määrällisten, numeroina ilmaistavien tulosten) valossa tarkasteltuna tyypillinen yritysten toimintaympäristön kehittämishanke, eli tuotosindikaattoreita on syntynyt paljon. Hankkeessa mukana olleista liikeideoista 11 kasvoi yritykseksi asti ja 11 hankkeessa mukana ollutta yritystä aloitti uuden liiketoiminnan. Luotuja työpaikkoja hankkeessa syntyi 37,5. Uudelle yritystoiminnalle tyypillisesti, osa luoduista työpaikoista on sellaisia, joista ei vielä makseta palkkaa. Hanketta on kaiken kaikkiaan pidetty onnistuneena, ja sille on haettu jatkoa Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun kautta.

Miten EU tukee uusiutuvan energian ja energiatehokkuutta koskevia ratkaisuja?

Esimerkkihankkeen nimi: HevosWoima – Esiselvitys Etelä-Savon hevostalouden materiaaliavirtojen hyödyntämisestä uusiutuvana energiana.

Hankkeen toteuttaja: Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu (pää toteuttaja) ja Lappeenrannan teknillinen yliopisto (osatoteuttaja).

Hankkeen kesto: 1.3.2016–28.2.2017

Rahoitus: Julkinen ja yksityinen rahoitus yhteensä 113 551 € (EU 74 976 €, omarahoitus 5 924 €, kunta 18 651 €, yksityinen 14 000 €)

Hankkeen tarve ja tavoitteet: Hankkeen tavoitteena oli edistää hevostalouden sivuainevirtana syntyvän hevosenlannan hyödyntämistä kustannustehokkaasti ja vähän ympäristöä kuormittavasti Etelä-Savon alueella. Hanke perustui Etelä-Savon hevosyrittäjien tarpeisiin edistää hevosenlannan ympäristövastuullista käsittelyä

sekä energia-alan toimijoiden tarpeisiin selvittää hevosenlannan polttoainekäytön edellytyksiä ja kannattavuutta.

Hankkeen toimet: Hankkeen toteutus jakautui viiteen toimenpidekokonaisuuteen. Ensimmäinen niistä käsitteli hevosenlannan hyödynnettävyyttä energiana. Toisessa kokonaisuudessa tarkasteltiin alueen polttolaitosten soveltuvuutta ja logistisia edellytyksiä hevosenlannan energiakäyttöön. Kolmantena toimenpiteenä toteutettiin koepoltot. Neljännessä kokonaisuudessa tarkasteltiin alan palvelutuotantomalleja. Viides toimenpide käsitteli hevosen käyttöä osana ruokaketjua.

Hankkeen tuloksellisuus: Hanke tuotti uutta tietoa hevostaloudesta muodostuvien lantajakeiden polttomahdollisuuksista ja ympäristövaikutuksista Etelä-Savossa. Hevosenlannan polttokokeissa tarkasteltiin eri tekniikoiden toimivuutta eri kokoluokan biopolttolaitteilla. Tuloksina esitettiin koepolttojen tuloksia, laskelmia energiantuotannon kustannustehokkuudesta sekä ehdotuksia aihepiiriin liiketoiminnan kehittämistä. Hankkeen tulokset osoittivat, että alaan liittyy merkittäviä ympäristöhyötyjä ja valtakunnallisesti kiinnostavaa liiketoimintapotentiaalia. Niiden tuotekehitystä jatkettiin Alueelliset innovaatiot ja kokeilut (AIKO) -rahoitetun ja vuonna 2017 käynnistyneen Hevoswatti-hankkeen demonstraatiopolttokokeissa. Hanke toteutettiin tarve- ja yritysälähtöisesti ja päätoteuttajan aikaisemmin toteuttamien kehittämishankkeiden kokemuksiin ja yrityskontakteihin perustuvasti.

Miten EU tukee tuottavuuden ja työhyvinvoinnin parantamista yrityksissä ja julkisissa työorganisaatioissa?

Esimerkkihankke: ASUA Mobiili

ASUA Mobiili on remontointiyhtiö ASUA Group Oy:n Digisyke -hankkeessa kehittämä mobiilisovellus. Asiakkailta on käytössä tämä sovellus, jonka avulla he näkevät remontin kuvat ja kustannukset reaaliajassa. Työntekijät viestittävät kuvin ja tekstein, missä työvaiheessa ovat menossa. Sekä työnjohdolla että asiakkaalla on reaaliaikainen mahdollisuus seurata työn etenemistä, ja he näkevät samalla mitkä ovat senhetkiset kustannukset. Sekä työnjohto että myös asiakkaat pystyvät heti kommentoimaan työn edistymistä/laatua.

Sovelluksen kautta pyritään avoimuuteen. Työntekijällä on harkintamahdollisuus, kuinka useasti hän viestii työnsä edistymistä. Sitoutuminen mobiilisovelluksen tarjoamaan toimintamalliin on ollut hyvä. Sovellus toimii myös kellokorttina. Henkilökunta on ollut mukana kehittämässä sovellusta.

Mobiilisovelluksen käytön myötä on ollut nähtävissä selkeästi tuottavuutta parantava työn tehokkuuden lisääntyminen: puhelinsoitot ja sähköpostit vähentyneet, työn valvonta ja johtaminen tehostunut = kokonaistaloudellinen hyöty. Työhyvinvoinnin parantuminen näkyy työntekijöiden sitoutumisessa uuteen työntekomalliin, jota pidettiin uutena koko konservatiivisella rakentamisen alalla. Työntekijöiden sanottiin kokevan olevansa kehittämässä jotakin aivan uutta.

Miten EU tukee työelämän ulkopuolella olevien työ- ja toimintakyvyn parantamista?

Esimerkkihankke: Osallistavan sosiaalisen tuen kehittämishankkeessa (2015-2017) on kehitetty uusia palvelumuotoja asiakkaille, joita nykyiset palvelut eivät tavoita asiakkaiden sosiaalisen huono-osaisuuden sekä heikon työ- ja toimintakyvyn vuoksi. Hankkeessa on kehitetty asiakasvirtojen koordinaatiota, kehittämiseen, sosiaalisen kuntoutuksen vaihtoehtoisia toimintamalleja ja palveluita sekä kehitetty palvelujärjestelmää ja sen kumppanuuksia. Hankkeeseen osallistui noin 220 henkilöä.

Hankkeeseen on osallistunut 97 pitkäaikaistyötöntä, 81 työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevaa sekä 8 maahanmuuttajaa. Hankkeessa kehitettiin palvelukokonaisuus ja palvelurakenne, jonka avulla saavutettiin

haasteellisesti tavoitettavaa kohderyhmää ja pystyttiin tuottamaan sen tarpeisiin vastaavia palveluita. Palveluita on tuotettu yhteistyössä ostopalveluntuottajien, järjestöjen, oppilaitosten ja kaupungin eri toimijoiden kanssa. Kehittämistyö on tukenut sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen lakisääteistä järjestämisvelvoitetta ja valmisteilla olevaa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutosta. Hankkeen tuloksena kehitettyjä toimintamuotoja ja palvelukokonaisuutta on päätetty jatkaa osana Kuopion sosiaalipalveluja, sillä asiakas- ja asiantuntijakokemukset ovat olleet hyvät.

JOHDANTO

Suomen talous koki jyrkän notkahduksen kansainvälisen talouskriisin iskiessä vuonna 2008. Suomen kaltaisella pienellä ja avoimella taloudella ei juuri ollut mahdollisuuksia vastata äkilliseen, globaaliin taloustilanteen muutokseen. Kasvun ja työllisyyden edellytyksenä on vakaa ja kestävä julkinen talous, ja niinpä koko EU:n nähtiin tarvitsevan yhteinen strategia kasvun ja työllisyyden lisäämiseksi. Kesäkuussa 2010 Eurooppa-neuvosto hyväksyi Eurooppa 2020 -strategian, jonka visiona on älykäs, kestävä ja osallistava talouskasvu. Kestävä kasvu sisältää tavoitteen materiaali- ja energiatehokkaasta sekä vähähiilisestä taloudesta.¹ Suomi on laatinut strategian pohjalta oman kansallisen toimenpideohjelmansa.

Elinkeinorakenteen uusiutumista ja monipuolistamista tarvitaan kasvun edellytysten parantamiseksi. Kasvu ja uudistuminen vaativat uusia yrityksiä, olemassa olevien yritysten liiketoiminnan uudelleen suuntaamista tai uusia liiketoiminta-alueita, uusia tuotteita ja uusia innovaatioita. Tämä taas edellyttää mm. riittävää osaamista ja rahoitusta, yritysten perustamisen ja kasvun riittävää tukemista sekä tutkimus- ja kehitystoimintaan panostuksia julkisella ja yksityisellä sektorilla, josta innovaatiot ja uudet liiketoimintaideat syntyvät. Suomessa työttömyysaste ei ole taantuman jälkeen palautunut sitä edeltävälle tasolle. Erityisiä suomalaisia haasteita työllisyyden suhteen ovat olleet nuorisotyöttömyyden kasvaminen ja pitkäaikaistyöttömyyden lisääntyminen. Syrjäytymiskehitys on jättänyt tietyn väestöosan kokonaan työvoiman ulkopuolelle, mikä edelleen heikentää huoltosuhdetta sekä aiheuttaa merkittäviä sosiaalisia ongelmia.

Suomen rakennerahasto-ohjelman, Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020, tavoitteet pohjautuvat Eurooppa 2020 -strategian tavoitteisiin, ja ohjelman tavoitteena on osaltaan vahvistaa Suomen kestävä kasvua ja työllisyyttä. Euroopan rakenne- ja investointirahastot (ERI-rahastot) ovat keskeisessä roolissa Eurooppa 2020 -strategian tavoitteiden saavuttamisessa. Suomessa käytössä olevat ERI-rahastot ovat Euroopan aluekehitysrahasto (EAKR), Euroopan sosiaalirahasto (ESR), Euroopan maatalouden ohjauksen ja tukirahasto ja Euroopan meri- ja kalatalousrahasto.

Suomen rakennerahasto-ohjelman tavoitteena on tuottaa Suomeen vuoteen 2023 mennessä 12 310 uutta työpaikkaa ja 1 200 uutta yritystä sekä lisätä tutkimus- ja kehitysmenoja 4,569 mrd. euroa. Työllisyyttä edistävissä toimenpiteissä tavoitteena on saada 30 % alle 30-vuotiaista ja 23 % yli 54-vuotiaista työllistymään toimenpiteen jälkeen sekä 50 % alle 25-vuotiaista osallistujista koulutukseen. Ohjelmaa toteutetaan koko Suomessa ja kuluvalla ohjelmakaudella EU-rahoituksen osuus on noin 1,3 miljardia euroa kokonaisbudjetin ollessa noin 2,6 miljardia euroa. Ohjelman tekniseen tukeen on

¹ Eurooppa 2020 -strategia, Suomen kansallinen uudistusohjelma, kevät 2011. Valtiovarainministeriö

varattu kolmen prosentin osuus ohjelman kokonaisbudjetista. Harvan asutuksen vuoksi Pohjois- ja Itä-Suomessa on enemmän ohjelmavaroja käytettävissä kuin Etelä- ja Länsi-Suomessa².

Arvioinnin tavoitteet ja toteutus

Tämän arvioinnin tarkoitus on arvioida rakennerahasto-ohjelman toteutuksen ja toimenpiteiden yleistä tuloksellisuutta ohjelman molempien rahastojen, Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) sekä Euroopan sosiaalirahaston (ESR), osalta. Lisäksi arvioinnissa tarkastellaan ohjelman horisontaalisia periaatteita, joita ovat kestävä kehitys, yhdenvertaisuus ja sukupuolten tasa-arvo.

Arvioinnin painotuksia ovat

- **Pienten ja keskisuurten yritysten (pk-yritysten) kilpailukyky**, erityisesti pk-yritysten kasvu ja kansainvälistyminen
- **Innovaatiot älykkään erikoistumisen näkökulmasta**, taustalla elinkeinorakenteen monipuolistaminen
- **Työllisyysvaikutukset ja työllistyminen**, mukaan lukien osaamisen kehittäminen, sosiaalinen osallisuus ja köyhyyden torjunta sekä tuottavuus ja hyvinvointi
- **Vähähiilisyys**

Nämä painotukset on johdettu ohjelman temaattisista tavoitteista ja ovat samat kuin ERI-rahastojen kumppanuussopimuksessa määritellyt painopisteet Eurooppaa 2020 -strategian tavoitteiden saavuttamiseksi.

Nyt käsillä oleva ohjelman yleinen tuloksellisuusarviointi kuvaa siis, miten, ja millaisissa olosuhteissa ohjelmaa on toteutettu ja miten ohjelma on edennyt, kun ohjelman toteutus on ajallisesti hieman yli puolenvälin, ja ohjelmavaroista on käytetty 20,2 %. Tuloksellisuustarkastelu onkin tehty tämän hetken tiedon valossa. Koko ohjelman lopullista tuloksellisuutta ei siis ole mahdollista arvioida, mutta suuntaa arvioinnin havainnot ohjelman tuloksellisuudesta toki antavat. Tämän toisen arviointiraportin tulokset ja havainnot nivoutuvatkin yhteen arvioinnin kolmannen vaiheen, vaikuttavuusarvioinnin, kanssa. Arviointiraportissa esitetyt havainnot pohjustavat osaltaan tulevaa ohjelman vaikuttavuusarviointia.

Ohjelman tuloksellisuuden arvioinnissa tarkastellaan erityisesti niitä toimia, joilla tulokset on saavutettu; millä tavalla ja minkälaisilla toimenpiteillä. Epäonnistumisia ei niinkään nosteta arvioinnissa esille, vaan painopiste on onnistumisissa. Epäonnistumiset liittyvät usein toimintaympäristön muutoksiin tai inhimillisiin tekijöihin, kuten projektipäällikön vaihtumiseen tai markkinoiden muuttumiseen. Niitä voi selittää myös liiallinen riskinotto tai toteutuksen epärealistisuus. Varsinaista epäonnistumisen kaavaa ei ole tässä arvioinnissa lähdetty tunnistamaan.

² EAKR; kehittyneiden alueiden kokonaisrahoitus 452 558 404 euroa, EAKR; harvan asutuksen erityisrahoituksen osuus 287 011 899 euroa ja ESR; kehittyneiden alueiden kokonaisrahoitus 481 923 126 euroa.

OHJELMATASON JOHTOPÄÄTÖKSET JA NIIHIN LIITTYVÄT HUOMIOT

Rakennerahasto-ohjelman avulla pyritään omalta osaltaan vastaamaan Suomen Eurooppa 2020 -strategiassa tunnistettuihin haasteisiin. Strategian tavoitteena on työllisyyden lisääminen, tutkimuksen ja kehittämisen edistäminen, ilmastonmuutoksen ehkäiseminen, koulutuksen lisääminen sekä köyhyyden torjunta ja sosiaalinen osallisuus. Suomi on asettanut omat tavoitteensa Eurooppa 2020 -strategian kansallisessa toimenpideohjelmassa. Suomen asettamat tavoitteet ylittävät EU:n yleistavoitteet, mikä on välttämätöntä julkisen talouden kestävyuden kannalta. Rakennerahasto-ohjelman sisällöt on suunniteltu niin, että ne tukevat Suomen kansallisia tavoitteita.

Seuraavaksi on esitetty arviointihavaintojen pohjalta johdetut johtopäätökset sekä niihin liittyvät huomiot. Johtopäätökset sekä niihin liittyvät huomiot on ryhmitelty Eurooppa 2020 -strategian kansallisten tavoitteiden mukaisesti. Johtopäätöksissä pienten ja keskisuurten yritysten kilpailukyky on osana työllisyystavoitetta. Horisontaaliset periaatteet (eli kestävä kehitys, sukupuolten välinen tasa-arvo ja kolmantena yhtäläiset mahdollisuudet ja syrjimättömyys) ovat omana kokonaisuutena sekä aivan lopuksi on esitetty yleisiä johtopäätöksiä arvioinnin havaintoihin liittyen.

Työllisyyden lisääminen mukaan lukien pienten ja keskisuurten yritysten kilpailukyky

Rakennerahasto-ohjelman 2014–2020 sisältöjen ja teemojen puitteissa voidaan vastata varsin hyvin aluetasolla pienten ja keskisuurten yritysten kilpailukykyyn ja innovaatiotoiminnan kehittämiseen sekä kansainvälistymiseen. Tämänhetkinen ja vielä ainakin parille seuraavalle vuodelle ennustettu kansantalouden kasvu antaa hyvin eväitä työllisyyden paranemiselle ja työttömyyden vähentymiselle.

Talouden hyvästä vireestä huolimatta työllisyysaste ei nähtävästi kuitenkaan parane siinä määrin kuin kansallisesti on tavoitteeksi asetettu. Ohjelman Euroopan Sosiaalirahaston (ESR) rahoittamilla toimenpiteillä ei nykytahdilla olla pääsemässä nuorten työllistymistavoitteeseen. Sen sijaan ikääntyneiden kohdalla työllistymistavoite tultaneen saavuttamaan. Työhyvinvoinnin kehittämisen osalta toiminnassa jää loppuohjelmakaudelle paljon kirittävää. Työ- ja koulutusurien sukupuolenmukaisen eriytymisen lieventäminen ohjelman tavoitteen mukaisesti edellyttää toiminnan suuntaamista nykyistä enemmän työelämän ulkopuolella oleviin miehiin ja työttömiin miehiin. (Työtön on henkilö, joka on ilman työtä, on työmarkkinoiden käytettävissä ja etsii aktiivisesti työtä. Työelämän ulkopuolella oleva on henkilö, joka ei ole työssä tai työttömänä, esimerkiksi kotona täysipäiväisesti lapsia hoitava.)

Kansainvälisten markkinoiden piristyminen erityisesti Aasian suunnalla näkyy myös ohjelman hankerahoituksessa. **Ohjelmarahoitusta on käytetty pienten ja keskisuurten yritysten kansainvälistymisvalmiuksien lisäämiseen sekä kansainvälistymiseen, ja tässä on myös onnistuttu hyvin.** Erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomessa rahoitus on sellaisella tasolla, jolla näkyviä tuloksia saadaan aikaiseksi. Tästä käy esimerkkinä Lapissa tehdyt panostukset matkailualan kehittämiseen ja pienten ja keskisuurten yritysten saavutettavuuden parantamiseen.

Ohjelman toimenpiteillä on onnistuttu kehittämään jo olemassa olevaa liiketoimintaa, mutta uuden liiketoiminnan luomisessa ollaan vielä kauimpana tavoitetasosta. Uusia yrityksiä ei ole onnistuttu perustamaan siinä määrin kuin on arvioitu. Myös uusien työpaikkojen osalta ohjelman tuloksellisuus on kaukana vuoden 2023 tavoitetasosta, mutta kuitenkin linjassa maksetun rahoituksen kanssa. Keskeistä on huomioida, että seurattavista mittareista erityisesti uudet työpaikat saattavat syntyä vasta viiveellä hankkeen jälkeen. **Ohjelmavarojen sidottu määrä antaa kuitenkin olettaa, että uusien yritysten ja työpaikkojen osalta tilanne muuttuu ohjelman loppukaudella.** On todennäköistä, että ohjelman ensimmäisiä vuosia myönteisempi talouskehitys luo suotuisan ilmapiirin pienten ja keskisuurten yritysten kasvun kehittymiselle.

Pienten ja keskisuurten yritysten kilpailukyky

- **Yritystoiminnan kehittämishankkeilla ja investoinneilla pystytään vastaamaan paremmin yksittäisen yrityksen kehittämistarpeisiin, kun taas yritysten toimintaympäristön kehittämishankkeilla pystytään vastaamaan laajemmin alueen kehittämistarpeisiin ja ohjelman tavoitteisiin.** Nämä kaikki hanketyypit tukevat ja täydentävät toisiaan.
- Pienten ja keskisuurten yritysten kilpailukyyn näkökulmasta tarkasteltuna investointihankkeiden tuotokset ovat rahoitusosuuteen nähden vaatimattomia, kun taas yritysten toimintaympäristön kehittämishankkeet ja yritystoiminnan kehittämishankkeet tuottavat molemmat rahoitusosuuteensa nähden enemmän tuotoksia suurimmassa osassa indikaattoreita. Investointihankkeiden erilaisesta luonteesta johtuen niiden tulokset näkyvät viiveellä.
- Indikaattoritoteumien perusteella ohjelman toimenpiteillä on onnistuttu kehittämään jo olemassa olevaa liiketoimintaa, mutta uuden liiketoiminnan luomisessa ollaan kauimpana tavoitetasosta. **Uusien tuella aikaansaatujen yritysten indikaattoritoteuma, 17 % vuoden 2023 tavoitteesta, on alhaisempi kuin ohjelmakauden ajalliseen vaiheeseen ja käytetyn rahoituksen määrään nähden voisi olettaa.**
- Syntyneiden uusien työpaikkojen määrä on linjassa maksetun ohjelman rahoitusosuuden kanssa. **Uusia työpaikkoja on saatu aikaiseksi 3 344 kpl, joka on 27 % vuoden 2023 tavoitetasosta. Tavoitetasoon verrattuna tuloksellisuus näyttää vielä vaatimattomalta.** Suomen talouden pirstyminen edesauttaa uusien työpaikkojen syntyä ohjelmatoimituksen loppukaudella.
- **Ohjelman toimenpiteillä on tuettu yritysten kansainvälistymistä hyvin.** Tavoitteen toteutumista on tukenut myönteinen kansallinen ja kansainvälinen suomalaisille yrityksille tärkeiden ja potentiaalisten kohdemarkkinoiden kehitys mm. Aasiassa ja Euroopassa. Erityisesti yritysten toimintaympäristön kehittämishankkeet ovat onnistuneet tukemaan hyvin pienten ja keskisuurten yritysten kansainvälistymistä. Myös yritystoiminnan kehittämishankkeissa on tehty onnistuneita toimia viennin aloittamiseksi. Tällaisia ovat olleet esimerkiksi avainhenkilöiden palkkaamiset, markkinaselvitykset ja kohdemaanalyytit.
- **Paikallisesti merkittävät, pienimuotoiset liikenne- ja logistiikkayhteyksiä parantavat investoinnit muodostavat nopeasti konkretisoituvan tukimuodon pienille ja keskisuurille yrityksille.** Investoinneilla luodaan konkreettisia puitteita uusien yritysten toiminnalle etenkin

yritysalueille kohdistuvissa investoinneissa. Toteutetut toimet saavat aikaan yrittäjyyttä edistäviä investointeja odotettuja tavoitetasoja enemmän.

- Euroopan Sosiaalirahaston rahoittamalla toiminnalla voidaan tukea ja edistää pienten ja keskiuurten yritysten kilpailukykyä ja kasvua omalta osaltaan, vaikka pääpaino rakennerahasto-ohjelman toimilla tämän suhteen on Euroopan Aluekehitysrahaston puolella. **Tuottavuuden ja työhyvinvoinnin kehittämiseen tähtävillä toimilla on vaikutettu erityisesti työhyvinvoinnin parantumiseen tuhansien henkilöiden osalta eri työpaikoilla.** Viitteitä on myös osavaikutuksesta yritysten tuottavuuden lisääntymiseen sekä yritysten kasvuun. Tähän on päästy esimerkiksi edistämällä digitalisaatiota, työn organisoimista ja johtamista yrityksissä.

Työllisyys ja työvoiman liikkuvuus

- Eurooppa 2020 -strategian yhteisiin työllisyystavoitteisiin liittyen ohjelman toimenpiteitä on kohdistettu erityisesti nuoriin ja ikääntyneisiin, joista varsinkin nuoret ovat erilaisten toimien kohteena myös kansallisesti. **Ohjelman toimenpiteillä ei kuitenkaan nykytahdilla olla pääsemässä nuorten työllistymisen osalta asetettuun tavoitteeseen. Sen sijaan ikääntyneiden kohdalla työllistymistavoite tullaan saavuttamaan, mikäli toiminta jatkuu tähänastisella tavalla.** Yhtenä isona haasteena strategian työllisyystavoitteen saavuttamisessa on rakennetyöttömyyden vähentäminen. Vuosina 2014–2017 Suomessa oli keskimäärin noin 106 000 pitkäaikaistyötöntä. Euroopan Sosiaalirahaston rahoittamassa toiminnassa on ollut mukana syksyyn 2017 mennessä runsaat 20 500 pitkäaikaistyötöntä (noin neljän vuoden aikana), joten siltä osin Euroopan Sosiaalirahaston toimilla on vaikutettu vain hyvin rajallisesti pitkäaikaistyöttömyyden haasteeseen.
- Suomessa v. 2015 päättyneen matalasuhdanteen jälkeen käynnistynyt kansantalouden kasvu antaa hyvin eväitä työllisyyden paranemiselle. Työllisyysasteen nostaminen v. 2020 mennessä Suomen kansallisen tavoitteen mukaiseen 78 prosenttiin edellyttää kuitenkin selvästi nykyistä nopeampaa talouskasvua, mikä ei tämänhetkisten näkymien perusteella näytä todennäköiseltä. **Tässä vaiheessa voidaankin ennustaa, että 78 prosentin tavoite jää saavuttamatta.** Varsin paljon tekemistä on siinäkin, että Suomessa päästäisiin EU:n yleistavoitteena olevaan 75 prosentin työllisyysasteeseen.
- **Arvioinnin tiedonhankinnan perusteella työllisyyttä ja työvoiman liikkuvuutta edistävät hankkeet ovat tähän mennessä onnistuneet hyvin vahvistamaan kohderyhmien osaamista.** Lähes samalle hyvälle tasolle hankkeissa on päästy uusien yhteistyöverkostojen ja -muotojen luomisessa sekä uusien toimintamallien kehittämisessä. Näitä hieman vähemmän hankkeissa on onnistuttu parantamaan kohderyhmien työ- ja toimintakykyä.
- ESR-asetuksen (eli EU:n antaman asetuksen, jossa sanotaan, mitä Euroopan Sosiaalirahaston varoilla pitää tehdä) mukaisesti Euroopan Sosiaalirahastosta rahoitetuilla toimilla on tarkoitus edistää myös työntekijöiden alueellista ja ammatillista liikkuvuutta. **Arvioinnissa ei kuitenkaan erityisemmin saatu havaintoja alueellisesta tai ammatillisesta liikkuvuudesta ja siihen suoranaisesti suuntaavista toimista. Ilmiötä mittaavia indikaattoreita ei myöskään ole ohjelmassa otettu käyttöön.** Osaamisen kehittäminen ja työllistymisvalmiuksien

paraneminen toki kasvattavat henkilöiden arvoa työmarkkinoilla, mikä voi myös johtaa siihen, että työpaikka haetaan kauempaa, työn perässä muutetaan tai liikutaan ammatista toiseen. Muuttaminen työn perässä ei suomalaisia työnhakijoita yleisestikään houkuttele, minkä vuoksi asian edistäminen on voitu kokea rakennerahastohankkeissakin hankalaksi.

- Tuottavuuteen ja työhyvinvointiin tähtäävissä toimissa tavoitteena on, että vähintään 80 prosentissa osallistuneista organisaatioista arvioidaan työhyvinvoinnin kehittyneen hyvin tai erinomaisesti hankkeen tuloksena. Arvioinnin tarkasteluajankohdan 65 prosentin toteumalla ollaan jäljessä tavoitetta. Siltä osin toiminnassa jää loppuohjelmakaudelle paljon kirittävää ja indikaattorin luonteesta johtuen tulevissa toimissa pitääkin päästä huomattavasti parempiin tuloksiin kuin 80 prosenttia.
- **Työ- ja koulutusurien sukupuolenmukaisen eriytymisen lieventämisen osalta ei hankkeisiin ole saatu mukaan ohjelman etenemiseen nähden riittävästi työelämän ulkopuolella olevia miehiä ja työttömiä miehiä.** (Työtön on henkilö, joka on ilman työtä, on työmarkkinoiden käytettävissä ja etsii aktiivisesti työtä. Työelämän ulkopuolella oleva on henkilö, joka ei ole työssä tai työttömänä, esimerkiksi kotona täysipäiväisesti lapsia hoitava.) Jatkossa tähän kohderyhmään suuntautuviin toimiin tarvitaan voimakkaampaa panostusta, mikäli tavoite halutaan edelleen saavuttaa.

Tutkimuksen ja kehittämisen edistäminen

Tutkimusta ja kehittämistä koskeva tulosindikaattori on tutkimuksen ja kehittämistoiminnan (t&k) investointien kasvu. Niiden kehitystä kuluvalle vuosituohannella on leimannut Nokia-klusterin t&k-menojen voimakas vähentyminen. Sen ja finanssikriisiä seuranneen taloustaantumien seurauksena t&k-toiminnot – ja varsinkin yritysten t&k-panostukset – ovat Suomessa painuneet eurooppalaiselle keskitasolle.

Arvioitavan ohjelmakauden kuluessa Suomessa orastaneen talouskasvun myötä yritysten investoinnit ovat viriämässä. Se luo pohjaa myös t&k-investointien lisääntymiselle sekä luo tarpeita ja investointikohteita älykkään erikoistumisen toimenpiteille ohjelman toteutuksen viimeisten vuosien aikana.

Käsillä olevan arvioinnin aineistot eivät mahdollista yksiselitteistä päätelmää rakennerahasto-ohjelman toimenpiteiden vaikutuksista t&k-investointien viriämiseen. Joka tapauksessa Suomen kansantalouden kasvu tapahtuu edelleen ja jatkuvasti lisääntyvästi innovaatioiden varassa. **Rakennerahastopolitiikalla on tässä maan kasvustrategiassa erityistehävä sikäli, että älykkään erikoistumisen toimenpiteiden avulla innovaatiopolitiikan kehittämisresursseja on voitu suunnata merkittävästi myös muualle kuin pääkaupunkiseudulle ja muutamaan suurimpaan kaupunkiin.** Se on sekä tasoittanut osaamisrakenteiden eroja pienten ja suurten kaupunkiseutujen välillä että luonut tasapainoa huippuosaamisen ja alueellisen kehittämisspektiivin välille Suomen innovaatiopolitiikassa.

- Useiden maakuntien älykkään erikoistumisen kärkialat (ja ns. avainteknologiat) lomittuvat luonnontieteisiin ja tekniikkaan. **Näillä aloilla t&k&i-toiminta perustuu usein tutkimusinfrastruktuuriin, jonka ajanmukaisuus edellyttää mittavia laitehankintoja. Siksi on ymmärrettävää, että älykkään erikoistumisen rahoituksesta merkittävä osuus kohdistuu**

yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen laitehankintoihin. Lisäämällä näillä investoinneilla luotujen laboratorioiden ja kehittämisalustojen avoimuutta ja yhteiskäyttöä varmistetaan, että investoinneista koituu tutkimushyötyjen lisäksi myös myönteisiä yhteiskunnallisia ulkoisvaikutuksia esimerkiksi yritysten tuotekehitystoiminnan lisääntymisen kautta. Nykyisin Euroopan Aluekehitysrahastosta (EAKR) rahoitettujen investointien avulla luotujen infrastruktuurien avoimuus perustuu vapaaehtoisuuteen. Esimerkiksi yleistyvät avoimen tieteen toimintamallit kuitenkin osoittavat, että monessa suhteessa julkistoimijoihin rinnastuviin oppi- ja tutkimuslaitoksiin voidaan kohdistaa perustellusti myös tutkimusinfrastruktuurien avoimuuteen velvoittavia rahoitusehtoja.

- Euroopan Aluekehitysrahaston -yritystukiin kuuluu omarahoitusosuus, joka kannustaa suuntaamaan toimenpiteet liiketaloudellisesti, eli yrityksen näkökulmasta, tuottavasti. Tukien yhteiskunnallinen kannattavuus sen sijaan edellyttää arviota tuettavien toimenpiteiden myötä yhteiskunnalle koituvista ulkoisvaikutuksista (niistä tarkemmin esim. TEM:n yritystukia koskevassa oppaassa, 2016) EAKR-yritystukien nykyinen kohdistuminen tuottavuutta, liikevaihtoa ja vientiä sekä erityisesti yritysten t&k-toimintaa ja sen kaupallistamista lisääviin toimenpiteisiin on tässä suhteessa oikeutettu linjanveto.
- **Älykkään erikoistumisen strategiaa (joka on kunkin maakunnan tekemä linjaus, mihin vahvuusalueisiin maakunta kohdistaa tulevaisuuden painotukset ja investoinnit) voitaisiin edistää Euroopan Sosiaalirahastosta rahoitetuilla hankkeilla nykyistä enemmän. Aluekohtaiset älykkään erikoistumisen strategiat ovat melko teknologiapainotteisia, eikä niiden edistäminen ole niin luontaista ESR:llä kuin esimerkiksi Euroopan Aluekehitysrahaston hankkeilla.** Asian korjaamiseksi voisi auttaa se, että hankevalinnassa kiinnitettäisiin aiempaa enemmän huomiota hankkeen kytkeytymiseen sekä alueen älykkään erikoistumisen strategiaan että EAKR-hankkeiden toimintaan. EAKR-hankkeiden yhteys älykkääseen erikoistumiseen on monesti selvempi ja ESR-hankkeilla voisi olla luonteva rooli tukea EAKR-hankkeiden tavoitteita työvoimaan ja osaamiseen liittyvissä kysymyksissä. Tällä voitaisiin samalla lisätä ESR- ja EAKR -hankkeiden muodostamia kehittämiskokonaisuuksia, joita näyttää ohjelmatoiminnassa olevan nykyisellään varsin vähän.

Ilmastonmuutoksen ehkäiseminen

Pienten ja kesisuurten yritysten energiatehokkuuden erityistavoite kytkeytyy vahvasti EU-tasoiisiin ympäristötavoitteisiin sekä Suomen kansallisiin ympäristötavoitteisiin. Energia- ja resurssitehokkuus on EU-tasolla nostettu keskeiseksi teemaksi, joka vaikuttaa laajasti ja läpileikkaavasti eri politiikan aloille. Energiatehokkuuden edistämällä haetaan erityisesti ympäristön kuormittamisen vähentämistä. Ilmastonmuutoksen ehkäisemiseksi vähähiilisyttä edistävään toimintaan tulee kohdistaa vähintään 25 % Euroopan Aluekehitysrahaston rahoituksesta.

Ohjelman tavoite vähähiilisyden ja energiatehokkuuden lisäämisestä koetaan sekä rahoittajien että hanketoteuttajien keskuudessa haasteelliseksi ja 25 %:n vähähiilisyystavoitetta pidetään kunnianhimoisena. Toimijoiden mielestä vähähiilisyystavoitteen toteutuminen ohjelman toteutuksen loppuvaiheen aikana edellyttää kahdenlaisia toimia. Ensinnäkin vähähiilisyys pitäisi ymmärtää riittävän laajana siten, että se sisältäisi esimerkiksi kiertotalouden ja materiaaltehokkuuden. Toiseksi aihepiiriä koskevaa tiedotusta ja neuvontaa olisi lisättävä.

- Muutama hanke tuottaa suurimman osan vähähiilisyttä mittaavien indikaattoreiden tuotoksista. Tämä kertoo siitä, että näissä muutamassa hankkeessa on kehitetty ja otettu käyttöön energiatehokkaita ratkaisuja. Muiden hankkeiden osalta energiatehokkuus syntyy enemmän hankkeiden sivutuotteena. Muutamien laajamittaisia energiansäästövaikutuksia aikaan saavien hankkeiden rinnalla muut aikaansaadut energiansäästöt jäävät kokonaisuuden kannalta hyvin pieniksi. **Yritykset eivät tavoittele ensisijaisesti energiatehokkuutta, vaan kasvua ja toiminnan tehokkuutta, missä energiatehokkuus tulee sivutuotteena.**
- **Euroopan Sosiaalirahaston rahoittamassa toiminnassa on määritetty koulutus, ammattitaito ja elinikäinen oppiminen -toiminnan tavoitteeksi tukea vähähiilinen talous - tavoitteiden saavuttamista. Tätä voitaisiin tehdä mm. vahvistamalla työntekijöiden innovointikykyä ja energiaosaamista koulutuksen avulla.** Tämä sivutavoite on kuitenkin jäänyt vähemmälle huomiolle, kun toimintalinjassa on keskitytty päätavoitteeseen eli osaamisen kehittämiseen kasvu- ja rakennemuutosaloille.

Koulutuksen kehittäminen

Eurooppa 2020-strategian mukaisesti Suomessa pyritään parantamaan nuorten koulutustasoa ja vähentämään koulutuksen keskeytyksiä sekä nostamaan aikuisväestön koulutustasoa. Lisäksi Eurooppa 2020-strategian mukaisesti Suomessa pyritään tekemään investointeja koulutukseen, ammattitaidon hankkimiseen ja elinikäiseen oppimiseen.

- **Toiminnalla on voitu vastata kohtalaisen hyvin Eurooppa 2020 -strategian mukaisiin koulutuksen lisäämisen tavoitteisiin, kuten koulutustason parantamiseen sekä koulutuksen keskeytysten vähentämiseen.**
 - Kouluttautumista tukevissa hankkeissa on tavoitteena saada mukaan alemman tai ylempään perusasteen koulutuksen suorittaneita sekä opinto-ohjaajia ja muita ohjausalan ammattilaisia. **Koulutuksen, ammattitaidon hankkimisen ja elinikäisen oppimisen toimenpiteillä on saatu tavoitteiden mukaisesti vahvistettua koulutuksen työelämälähtöisyyttä sekä osallistettua toimintaan pelkän perusasteen varassa olevia henkilöitä ja ohjausalan ammattilaisia.**
 - Tavoitteet on saavutettu kohtalaisen hyvin etenkin siirtymävaiheita ja koulutuksellista tasa-arvoa edistävässä hankkeissa. Toisaalta nuorten koulutukseen ohjautuminen hankkeen jälkeen ei ole toteutunut täysin tavoitteiden mukaisesti. Jotta mukaan saataisiin osallistujia tavoitteiden mukaisesti, määrälliset tavoitteet kannattaa huomioida sekä käynnissä olevissa että tulevaisuudessa hankkeissa. **Ohjelman tavoitteiden kannalta on hyvä tulos, että osallistujat ovat tyypillisimmin saaneet ammattipätevyden hankkeen myötä.**
 - Euroopan Sosiaalirahaston rahoittamilla hankkeilla on tuettu osaltaan ammatillisen koulutuksen reformia. ESR-rahoitteinen kehittämistyö kohdentuu kansalliseen toimintaan verrattuna enemmän rakenteisiin ja palveluihin sekä koulutuksen erityisryhmiin, mikä tukee koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista. Vaikka

ammattillisen koulutuksen muutokset ovat vaikuttaneet ESR-hankkeiden tulosten saavuttamiseen, joustavan sisäänoton myötä hankkeen jälkeen koulutukseen ohjautuneiden nuorten määrä voi kasvaa jatkossa. Kasvu- ja rakennemuutosalojen koulutuksen määrän ja laadun kehittämisessä tärkeiden mikroyritysten osallistumista voitaisiin helpottaa hankehallinnoinnin ja seurantakäytäntöjen kehittämisellä.

- **Toimenpiteillä ei ole edistetty riittävästi tavoitteena Eurooppa 2020 -strategiassa olevaa elinikäisen oppimisen vahvistamista.**
 - **Hankkeissa on kehitetty etenkin nuorten ja maahanmuuttajien koulutusta ja tuettu heidän siirtymävaiheitaan. Aikuisväestön kouluttautumista on haluttu lisätä etenkin työvoimaa tarvitsevilla kasvu- ja rakennemuutosaloilla.** Hanketoiminnalla pyritään kehittämään sekä työssä olevien että työttömien ammattitaitoa. Hankkeilla on haluttu lisätä myös pitkäaikaistyöttömien kouluttautumista. Hanketoiminnassa on ollut toistaiseksi vähän työttömiä. Kuitenkin **kasvu- ja rakennemuutosalojen työvoiman tarpeeseen vastaamiseksi tarvittaisiin enemmän koulutusta myös työmarkkinoiden ulkopuolella oleville.**
 - **Jotta koulutuksellinen tasa-arvo ja elinikäinen oppiminen toteutuisi myös aikuisväestöllä, jatkossa tarvitaan ikääntyvien osaamista ja kouluttautumista edistäviä kehittämistoimenpiteitä.** Koulutuksen tasa-arvon edistämiseksi olisi tarpeen toteuttaa lisähakuja ja kannustaa myös muita kuin oppilaitoksia hakemaan siirtymävaihetta tukevia koulutushankkeita, joilla vastataan erityisryhmien koulutustarpeisiin.
 - Koulutuksellisen tasa-arvon näkökulmasta ei ohjauduta tavoitteiden mukaisesti omalle sukupuolelle epätyypillisiin ammatteihin. **Vaikka hankkeisiin on saatu mukaan yhtä paljon miehiä ja naisia, hankkeissa ei ole juurikaan houkuteltu osallistujia sukupuolelle epätyypillisiin ammatteihin.** Useat kasvu- ja rakennemuutosalat ovat miesvaltaisia, joten niille olisi hyödyllistä kouluttaa naisia. Miesten, joilla on naisia alempi koulutus, koulutustason nostamiseksi ei ole tehty erityisiä toimenpiteitä.
- Toimenpiteillä pyritään kehittämään koulutuksen määrää ja laatua sekä edistämään alueellista ja ammatillista liikkuvuutta. Koulutuksen määrän ja laadun kehittämisessä on onnistuttu paremmin kuin alueellisen ja ammatillisen liikkuvuuden edistämässä, mikä on toisaalta tärkeää toiminnan tuloksellisuuden näkökulmasta.
 - Koulutuksen kehittämishankkeiden tavoitteena on lisätä työvoiman tietoja, ammattitaitoja ja pätevyyttä. Hankkeilla pyritään lisäämään niiden osuutta, jotka arvioivat koulutuksen työelämän tarpeita vastaavaksi. **Koulutukseen osallistujat ovat toistaiseksi arvioineet koulutuksen vastanneen hyvin työelämän tarpeita etenkin alueilla, joilla on paljon kasvuyrityksiä.** Lisätietoa tarvitaan koulutuksen työelämävastaavuudesta eri koulutustasoilla. Koulutuksen tasa-arvon edistämiseksi on syytä kiinnittää huomiota myös alueellisen tasa-arvon toteutumiseen siten, että koulutusten työelämävastaavuus toteutuu jokaisella alueella hyvin. Koulutuksen

kehittämiseksi on hyödyllistä lisätä yhteistyötä alueellisten ja valtakunnallisten hankkeiden välillä.

- Vaikka koulutushankkeiden yhtenä tavoitteena on edistää alueellista liikkuvuutta, alueellista liikkuvuutta tärkeämpänä pidetään ammatillista liikkuvuutta alueilla. **Kasvu- ja rakennemuutosalojen koulutuksen tarjonnan ja laadun parantamisen myötä alueen elinvoimaisuuden koetaan säilyneen, kun työntekijät ovat saaneet mahdollisuuksia jäädä alueelle entistä osaavampina uusissa tehtävissä.** Koska toistaiseksi kasvu- ja rakennemuutosalojen koulutuksen määrää ja laatua lisäävää hankerahoitusta on kohdennettu vähäisemmin talouskasvun alueille, jatkossa on hyödyllistä tarkastella joustavasti hankerahoituksen alueellista jakoa.
- Koulutushankkeilla on osaltaan pyritty tukemaan pk-yritysten kilpailukykyä, uusimman tiedon ja osaamisen tuottamista ja hyödyntämistä sekä vähähiilisen talouden kehittämistä. Nämä tavoitteet ovat jääneet taustalle, mutta päätavoitteiden saavuttamisen kannalta hankkeiden tuloksellisuus ei ole estynyt tämän vuoksi.
- **Hankkeiden toimenpiteillä on tuettu hyvin älykkään erikoistumisen strategiaa. Etenkin kasvu- ja rakennemuutosalojen koulutuksen tarjonnassa ja laadun parantamisessa on saatu lisäarvoa yhteishankkeista Euroopan Aluekehitysrahaston rahoittamien hankkeiden kanssa.** Esiselvityshankkeiden jälkeen tarvetta on kuitenkin myös uudenlaisille yhteistyömuodoille ja yritysrahoituksen hyödyntämiselle kehittämistoiminnassa.

Köyhyyden torjunta ja sosiaalinen osallisuus

Eurooppa 2020 -strategian mukaisesti Suomessa pyritään pienentämään sosiaalisen osallisuuden ja köyhyyden torjunnan toimenpiteissä ihmisten köyhyys- tai syrjäytymisriskiä työllistymistä tukevin keinoin.

- **Toimenpiteillä on edistetty hyvin Eurooppa 2020 -strategian mukaista sosiaalisen osallisuuden lisäämistä.**
 - **Sosiaalisen osallisuuden ja köyhyyden torjunnan toimenpiteisiin on saatu tavoitteiden mukaisesti osallistettua järjestötoimijoita, heikossa työmarkkina-asemassa olevia pitkäaikaistyöttömiä sekä työn ja koulutuksen ulkopuolella olevia henkilöitä.** Syrjäytymistä ehkäisevissä toiminnoissa tulee huomioida tavoitteiden mukaisesti erityisesti nuorten, ikääntyneiden ja maahanmuuttajien työ- ja toimintakyvyn lisääntyminen tavoitteiden mukaisesti sekä tiedostaa vahvemmin sukupuolinäkökulma toiminnassa.
 - Hanketoiminnalla pyritään edistämään kansalaisten aktiivista osallisuutta ja parantamaan työllisyyttä. Hankkeilla halutaan vähentää alueellisia ja väestöryhmien välisiä eroja kehittämällä ohjaus- ja palvelujärjestelmiä erityisen haasteellisessa työllistymistilanteessa oleville henkilöille. Hankkeisiin on saatu mukaan tavoitteiden mukaisesti toteuttajiksi työmarkkinaosapuolia ja kansalaisjärjestöjä. **Hankkeita on**

kohdistunut myös julkisten palveluiden kehittämiseen kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla. Tämä luo hyvät edellytykset moniammatillisen palveluiden kehittämiseksi.

- **Syrjäytymistä ehkäiseviin hankkeisiin on ollut vaikea saada pitkäaikaistyöttömiä sekä työmarkkinoiden ulkopuolella olevia henkilöitä.** Hankkeisiin on saatu asiakaslähtöiseen ja yhteiskehittämiseen perustuvan toiminnan kautta tavoitteisiin nähden määrällisesti erittäin hyvin osallistujia. **Hankkeissa on tavoitettu hyvin työmarkkinoiden ja koulutuksen ulkopuolella olevia osallistujia ja pitkäaikaistyöttömiä alueilla, joilla on työvoiman kohtaanto-ongelmaa. Tämä on hyvä saavutus, sillä sosiaalisen osallisuuden vahvistamisen ja työllistymisedellytysten parantamisen kautta voidaan saada asiakkaita realistisesti takaisin työmarkkinoille.** Hankkeiden toimenpiteet ovat soveltuneet hyvin kohderyhmälle ja kohdistuneet myös työ- ja toimintakyvyltään heikoimpaan asiakaskuntaan, joiden palveluiden poikkihallinnollinen kehittäminen on ollut haasteellista ilman ESR-rahoitusta. Tavoitteiden mukaisesti maahanmuuttajat, nuoret ja ikääntyneet ovat olleet mukana toiminnassa.
- Toimenpiteet ovat olleet tuloksellisia köyhyyden torjunnassa, mutta lisäpanostusta tarvitaan laadulliseen kehittämiseen ja erityisryhmien parempaan huomioimiseen toiminnassa.
 - Syrjäytymistä ehkäisevien hankkeiden tavoitteena on parantaa toimenpiteisiin osallistuneiden heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevien kohderyhmien työ- ja toimintakykyä. **Arviointiaineiston mukaan hankkeissa kehitetyt toimenpiteet ja palvelut ovat olleet tuloksellisia heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevilla.** Hankkeiden avulla on saatu vahvistettua toimintaan osallistuneiden työelämän ulkopuolella olevien henkilöiden työ- ja toimintakykyä. Lisätietoa tarvitaan siitä, miten nuorten, ikääntyneiden ja maahanmuuttajien työ- ja toimintakyky on vahvistunut hanketoiminnan myötä. Työ- ja toimintakyvyn arviointiin on käytössä hankkeiden kannalta hyödyllinen Kykyviisari, jolla voidaan tuoda esille osallistujien työllistymisedellytysten vahvistamiseen liittyviä muutoksia.
 - Kehittämistoiminnalla pyritään edistämään työllistymistä, joka vähentää köyhyyttä. **Osaamisen kehittäminen on keskeinen keino työllisyisedellytysten vahvistamiseksi.** Tulosten saavuttamisen kannalta on myönteistä se, että hankkeiden myötä monet asiakkaat ovat saaneet ammattipätevyyden.
 - Hankkeissa on ollut määrällisesti tasaisesti miehiä ja naisia. **Koska miesten syrjäytymisriski on suurempi, hankkeissa on jatkossa hyödyllistä keskittyä entistä enemmän erityisesti miesten osallisuutta edistävien ja köyhyyttä poistavien toimintamallien toteuttamiseen.**
 - **Jatkon hanketoiminnassa on tärkeää panostaa vammaisille ja osatyökykyisille suunnattujen palveluiden kehittämiseen,** kun niiden kansallinen kehittäminen vähenee hallituksen osatyökykyisten OTE-kärkihankkeen päättymisen myötä.

Horizontaaliset periaatteet (eli kestävän kehityksen, sukupuolten välisen tasa-arvon sekä yhtäläisten mahdollisuuksien ja syrjimättömyyden ulottaminen kaikkiin rahoitettaviin hankkeisiin)

- Tyypillisesti horisontaalisista periaatteista kestävä kehitys huomioitiin yksityiskohtaisemmin Euroopan Aluekehitysrahastosta rahoitetuissa hankkeissa sekä syrjimättömyys ja sukupuolten tasa-arvon periaate Euroopan Sosiaalirahastosta rahoitetuissa hankkeissa. EAKR- ja ESR-hankkeiden välinen jakauma vastaa aiempaa ohjelman hallintoa koskenutta kyselyä, mikä vahvistaa tarvetta kiinnittää jatkossa huomiota näiden horisontaalisten periaatteiden arviointiin niin hankkeissa kuin myös rakennerahastohallinnon toimenpiteissä. Myönteisenä voidaan kuitenkin pitää horisontaalisten periaatteiden valtavirtaistamisen (eli ulottamisen kaikkien hankkeiden käytännön toteutukseen asti) kannalta niiden vahvaa asemaa hankkeiden toiminnassa. Tietyllä tapaa tämä vahvistaa hallinnon toimenpiteiden oikeansuuntaisuutta ja painotusta hankesuunnitteluvaiheessa.
- **ESR- ja EAKR-hankkeiden kohdalla horisontaaliset periaatteet toteutuvat käytännössä sisäänrakennettuina perusajatuksina, mutta eri tavoin toisiinsa nähden.** ESR-hankkeissa korostuvat horisontaalisista periaatteista yhtäläisten mahdollisuuksien ja syrjimättömyyden sekä sukupuolten välisen tasa-arvon periaatteet. Sama käytäntö toteutuu kestävän kehityksen periaatteen kohdalla EAKR-hankkeissa. Tietyssä mielessä näiden horisontaalisten periaatteiden soveltaminen ja tunnistaminen ovat erilaisissa hankkeissa vaikeaa ja haasteellista. Rahastojen yhdistelmähankeet voisivat toimia sellaisina ”koehankkeina”, joissa horisontaalisia periaatteita kyettäisiin valtavirtaistamaan laajemmin.

Muut yleiset havainnot

- **Etenkin erityisesti yritysten kilpailukyvyn kehittämisen osalta pieni, muutaman kymmenen hankkeen joukko per indikaattori, tuottaa tyypillisesti vähintäänkin kolmanneksen indikaattorin tuotoksista.** Eniten tuotoksia saavat aikaiseksi toimintaympäristön kehittämishankkeet, monituotehankkeet, joiden raportointiin tuotoksiin liittyy eniten epävarmuustekijöitä. **Toimintaympäristön kehittämishankkeissa syntyy yleisesti tyypillisesti enemmän indikaattorituotoksia verrattuna yritystoiminnan kehittämishankkeisiin ja investointeihin, mikä asettaa hankkeet tuloksellisuuden näkökulmasta eriarvoiseen asemaan.**
- Arvioinnin ensimmäisessä raportissa, joka käsitteli ohjelman hallintoa ja toimeenpanoa, todettiin hallinnon toimivan tehokkaasti, kun tarkastellaan rahoitettujen hankkeiden määrää. Raportissa korostettiin myös hallinnon sparraavaa roolia koko hankkeen elinkaaren ajan. **Ohjelman hallinto- ja toimeenpanotyötä tekevien viranomaisten resurssit ovat kuitenkin vähentyneet viime ohjelmakaudesta. Tämä havainto tukee joidenkin välittävien viranomaisten piirissä arvioinnin yhteydessä esitettyä käsitystä siitä, että viranomaisilla ei ole riittävästi aikaa ja resursseja osallistua hankkeiden ohjaukseen niiden toteutuksen aikana.**